

DİJİTAL ÇAĞIN ÇOCUKLARI: İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN FACEBOOK KULLANIMLARI ve İNTERNET BAĞIMLILIKLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

*Doç. Dr. Süleyman Sadi SEFEROĞLU
Bilim Uzmanı Hatice YILDIZ*

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, ortaokul beş ve altıncı sınıf öğrencilerinin farklı değişkenlere göre İnternet'e bağımlılık düzeylerini ve Facebook kullanım durumlarını belirleyerek, Facebook kullanım durumları açısından İnternet'e bağımlılık düzeylerini incelemektir. Çalışmada betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu MEB'e bağlı farklı okullarda okuyan toplam 351 5. ve 6.sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. MEB'e bağlı farklı okullardan öğrencilerin oluşturduğu çalışma grubu araştırmacıların erişim olanağı bulduğu okullardan seçilmiştir.

Bu çalışmada dört farklı veri toplama aracı kullanılmıştır. İlk veri toplama aracı katılımcılara ait demografik verileri toplamak için araştırmacılar tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu"dur. Diğer araçlar, katılımcıların BT okuryazarlığını ve teknoloji kullanım durumunu belirlemek için yine araştırmacılar tarafından geliştirilen "BT Okuryazarlık ve Teknoloji Kullanım Anketi", Facebook kullanım durumlarını belirlemek için "Facebook Kullanım Durumu Anketi" ve katılımcıların internet bağımlılık puanlarını belirlemek için Young (1998) tarafından geliştirilen ve Bayraktar (2001) tarafından Türkçeye uyarlanan birçok çalışmada geçerlik ve güvenilirliği test edilen "İnternet Bağımlılık Ölçeği"dir Veri toplama araçları çalışma grubuna çevrim-içi olarak uygulanmıştır. Veriler, tanımlanan .05 anlamlılık düzeyinde, araştırma problemlerine göre, frekans, yüzde, t testi ANOVA istatistiksel tekniklerinden yararlanılarak çözümlenmiştir.

Çalışmada elde edilen bulgular katılımcıların %85,5'inin İnternet bağımlılık ölçeğinden alınan puanlara göre "Bağımlılık Göstermeyenler" grubunda olduğunu göstermektedir. Öte yandan İnternet bağımlılık ölçeğinden alınan puanlar erkeklerde (33.79) kadınlara (17.72) göre daha yüksektir. Yine benzer şekilde Facebook hesabı olanların İnternet bağımlılığı ortalamaları Facebook hesabı olmayanlara göre daha yüksektir. Ayrıca Facebook kullanma sıklığı ile İnternet bağımlılığı puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda tüm okullarda İnternet bağımlılık ölçekleri uygulanarak bağımlılık gösteren öğrencilerin tespit edilmesi ve çözüm olarak rehberlik servislerince işbirliği yapılması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: BT Okur-Yazarlığı Çocuklar, Çocuk ve Medya, Facebook Kullanımı, İnternet Bağımlılığı.

GİRİŞ

Günümüzde İnternet'in eğitim, alışveriş, eğlence, iş ve iletişim gibi birçok alanda hizmet sunması hayatın ne kadar içinde olduğunun bir göstergesi sayılabilir. İnternet'in yoğun kullanımı özellikle dijital çağda doğup büyüyen çocuklarda bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır (Leung & Lee, 2012). İnternet sahipliği ve teknoloji erişimi bulunan çok sayıda çocuk İnternet'i hem uzun süreli hem de bilinçsiz/kontrolsüz bir şekilde kullanmaktadır.

Çocukların İnternet'in yoğun kullanımında Facebook gibi sosyal paylaşım ortamlarının etkisi olduğu söylenebilir. Hatta İnternet bağımlılığı üzerinde etkili olan değişkenlerin incelendiği bazı araştırmalarda İnternet bağımlılığı ile Facebook gibi sosyal paylaşım sitelerinin ve sohbet ortamlarının kullanımının bağlantılı olduğu belirtilmektedir (Huang, 2006; Kittinger, Correia & Irons, 2012; Kuss, Griffiths & Binder, 2013; Leung & Lee, 2012).

İNTERNET BAĞIMLILIĞI

İnternet kullanımı tüm dünyada hızla artmaktadır. Bu artışın kontrol edilmesi özellikle çocuklar için önemlidir. İnternet kullanım süresinin ve sıklığının artması bireyler üzerinde bazı olumsuz etkiler doğurabilir. Sunduğu kolaylıklarla adından söz ettiren İnternet bireyler üzerindeki olumsuz etkilerinden dolayı psikiyatri sözlüklerine "İnternet bağımlılığı" kavramıyla girmiştir (Griffiths, 1999; Young & Suler, 1996).

Türk Dil Kurumu bağımlılığı "Bir şeyin veya bir kimsenin gücü ve etkisi altında bulunma durumu" şeklinde tanımlamaktadır (TDK, 2013). Bağımlılık, "Ciddi duygusal, zihinsel ya da fizyolojik reaksiyonlara neden olan bir maddeye alışkanlık durumu, bir eylemi bırakma ya da uygulama konusunda kişinin kendisini, dürtülerini kontrol edememe durumu" olarak da tanımlanabilir (Byun vd., 2009). Bağımlılık olgusu İnternet kullanımı açısından ise "amaçları ve ihtiyaçlar dışında aşırı ve kontrolsüz maddeye/ilaca bağlı olmayan dürtü kontrol bozukluğu" (Griffiths, 1999; Young, 1998) şeklinde tanımlanabilir. Öte yandan İnternet'te yer alan içeriklerin gerçek zamanlı etkileşim, ses, video, oyun gibi unsurlara sahip olması İnternet'e bağımlı olma durumu üzerinde etkili olabilmektedir (Byun vd., 2009; Griffiths, 1999). Ayrıca, İnternet'in sunduğu olanaklar günlük faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde işlevsel bozukluklara neden olabilmektedir (Byun vd., 2009).

İnternet bağımlılığının araştırmacılarca üzerinde ortak bir kanuya varılmış bir tanımı ve kapsamı bulunmamaktadır. Bazı araştırmacılar tarafından patolojik rahatsızlık olarak ele alınan İnternet bağımlılığı (Griffiths, 2006; Morahan-Martin & Schumacher, 2000), bazı araştırmacılar tarafından ise patolojik rahatsızlık olarak

görlmemektedir (Yılmaz, 2010). Bu farklı bakışların bir sonucu olarak bazı araştırmacılar İnternet'in sunduğu hizmetlerin neden olduğu bağımlılığa odaklanırken bazı araştırmacılar durumu klinik bir vaka olarak yorumlamaktadırlar.

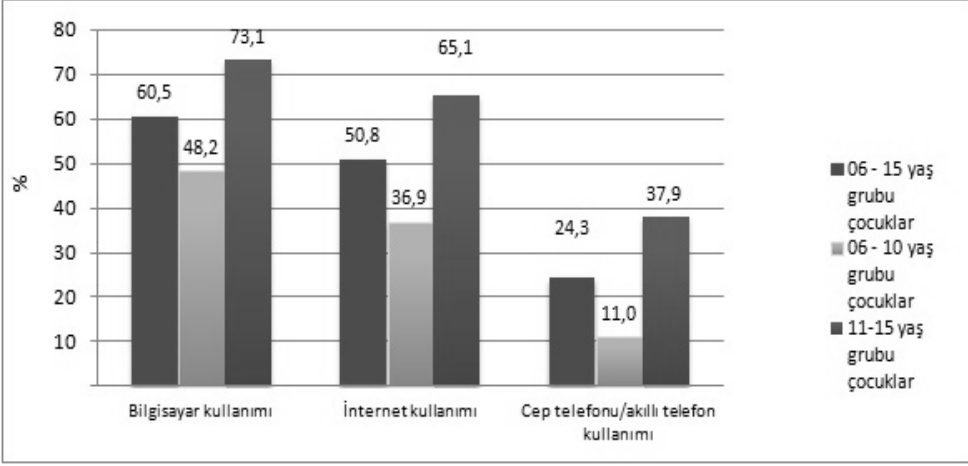
Araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlanan İnternet bağımlılığı için alanyazın incelendiğinde “internet bağımlılığı (internet addiction) (Young, 1998); siber bağımlılık (cyberspace addiction), çevrimiçi bağımlılık (online addiction), Net bağımlılığı (Net addiction); yüksek İnternet bağımlılığı (high Internet dependency) (Byun vd, 2009); sosyal ađ bağımlılığı (social networking addiction) (Kuss & Griffiths, 2011); patolojik internet kullanımı (pathological internet use) (Morahan-Martin & Schumacher, 2000); problemlı internet kullanımı (problematic internet use) (Davis, Flett & Besser, 2002; Thatcher & Goolam, 2005) gibi farklı birçok kavramın kullanıldığı görölmektedir. Bu kavramlardan en sık kullanılanı Young tarafından 1996 yılında ortaya atılan “İnternet bağımlılığı” kavramıdır. Bu alışma kapsamında da incelenen durumu anlatmak üzere “İnternet bağımlılığı” kavramı kullanılacaktır.

İnternet bağımlılığının sebepleri farklı değişkenlere bağlanabilir (Young, 1998; Byun vd., 2009; Kuss & Griffiths, 2011). Alanyazında İnternet bağımlılığı ile ilgili yapılan araştırmalarda üstünde durulan en önemli nokta ise “sosyalleşme” isteğidir (Andreassen, Torsheim, Brunborg & Pallesen, 2012; Karaman & Kurtoğlu, 2009). İnsanlar istedikleri kişilerle iletişime geçmek, kendilerini özgürce ifade etmek, eski tanıdıklarıyla sürekli iletişim kurmak gibi gerekçelerle sosyal paylaşım sitelerinde bulunurlar. Sosyal paylaşım sitelerinin kullanım yoğunluğunu, bazı araştırmacılar İnternet bağımlılığının sebebi hatta eř anlamlısı olarak görmekte-dirler (Kuss & Griffiths, 2011; Kuss, Griffiths & Binder, 2013; Leung & Lee, 2012). Öyle ki bazı araştırmacılar tarafından İnternet bağımlılığı kavramı için sosyal ađ bağımlılığı (social networking addiction) kavramı kullanılmıştır (Kuss & Griffiths, 2011; Kuss, Griffiths & Binder, 2013). Buradan yola çıkılarak günümüzde Facebook gibi sosyal paylaşım sitelerinin kullanım yoğunluğu sosyalleşme arzusunun bir sonucu olarak gösterilebilir ve de İnternet bağımlılığıyla ilişkilendirilebilir. Bu yüzden de İnternet bağımlılığı kavramı ele alınırken ocukların İnternet ve Facebook kullanımının gözden geçirilmesinin önemli olduğu düşünölmektedir.

İnternet ve Facebook Kullanımı

İnternet eğlence, eğitsel ve günlük hayatta birçok iş ve işlem için kullanılmaktadır. İnternet kullanım alanı genişledikçe İnternet'in kullanımı da bu duruma paralel olarak artmaktadır. Nisan 2013'te TÜİK (2013) tarafından gerçekleştirilen Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmasının “06-15 Yaş Grubu ocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Medya, 2013” başlığı altında verilen 2013 yılı bilişim teknolojileri kullanımına ilişkin dağılımlar şekil 1'de sunulmaktadır.

Şekil 1. 06-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Oranları Dağılımı

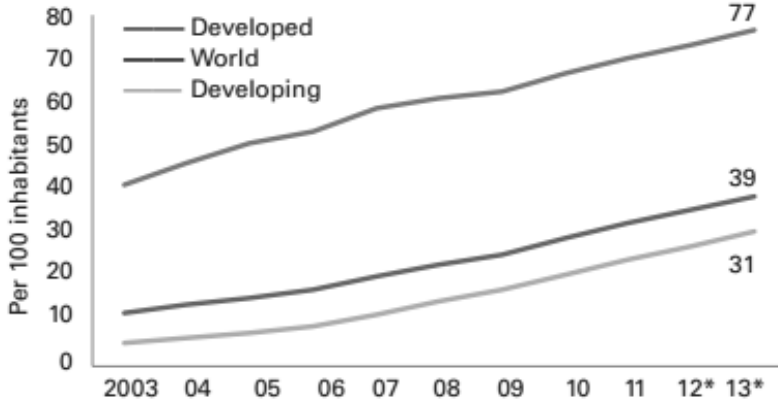
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (2013). Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanımı araştırması (06-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Medya, 2013).

Şekil 1 incelendiğinde, 06-15 yaş grubundaki çocukların 2013 yılı bilgisayar ve İnternet kullanım oranlarının cep telefonu kullanım oranlarından yüksek olduğu görülmektedir. Öte yandan 06-15 yaş grubu çocuklarda bilgisayar ve İnternet kullanım oranları sırasıyla % 60,5 ve % 50,8 iken bu oranların 11-15 yaş grubu çocuklarda daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca 06-10 yaş grubu çocuklarda bilgisayar ve İnternet kullanım oranlarının % 48,2 ve % 36,9 oranında olması dikkat çekicidir. TÜİK (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın verilerine göre 06-15 yaş grubundaki çocukların bilgisayar ve İnternet ile tanışma yaşı sırasıyla 8 ve 9'dur. 06-10 yaş grubunda bilgisayar ve İnternet kullanmaya başlama yaşı 6'ya düşmektedir. Yine 06-15 yaş grubundaki çocukların İnternet'i % 53,5 oranı ile sosyal medya ağlarına katılım ve takip için kullandıkları anlaşılmaktadır. 30 Haziran 2012 tarihi itibarıyla 36,455,000 İnternet kullanıcıya sahip Türkiye'de 30 Aralık 2012 tarihi itibarıyla 32,131,260 facebook kullanıcı bulunmaktadır (Internet World Stats, 2012). Bu verilerden hareketle 75,627,384 nüfusa sahip Türkiye'de (TÜİK, 2012) Facebook kullanıcı sayısının İnternet kullanıcıları içinde çok önemli bir yer tuttuğu söylenebilir.

Şekil 2'de sunulan verilere göre gelişmiş ülkeler İnternet kullanımında % 77 oranıyla gelişmekte olan ülkelerin ve dünya ortalamasının önündedir. Dünyada yaklaşık 2.7 milyarın üstünde insan İnternet kullanmaktadır (ITU, 2013). İnternet

World Stats verilerine göre 31 Aralık 2012 tarihi itibariyle dünya genelinde 975,943,960 kişinin facebook kullandığı görülmektedir (Internet World Stats, 2012). Bu sayılar dünya genelinde İnternet kullanıcılarının yaklaşık % 30'unun facebook kullanıcısı olduğuna işaret etmektedir.

şekil 2. Gelişmişlik Durumuna Göre İnternet Kullanım Oranları, 2003-2013

Kaynak: ITU (2013). The World in 2013- ICT Facts and Figures.

ocuklukların İnternet'te karşılaşabileceği bazı tehditler ve İnternet kullanımının çocuklar üzerinde bazı olumsuz etkileri bulunmaktadır. İnternet'te karşılaşılan şiddet, gerilim, korku ve müstehcenlik içeren siteler çocukları psikolojik olarak etkileyebilmektedir. Bu durum onların gelişimleriyle ilgili olumsuz sonuçlar doğurabilir (elen, elik & Seferoğlu, 2011). Facebook gibi yüksek oranlarda kullanılan sosyal paylaşım siteleri de ocukların İnternet'te karşılaşabilecekleri tehlikelere açık ortamlardır. Bu çalışmada facebook kullanımı ve İnternet bağımlılığı değişkenlerini irdelenerek facebook kullanımının İnternet bağımlılığıyla ilişkisine dikkat çekilmiştir.

ARAşTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, ortaokul beş ve altıncı sınıf ğrencilerinin farklı değişkenlere göre İnternet'e bağımlılık düzeylerini ve Facebook kullanım durumlarını belirleyerek, cinsiyet, İnternet'e erişim ve Facebook kullanım durumları açısından İnternet'e bağımlılık düzeylerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1- Ortaokul 5. ve 6. sınıf ğrencilerinin İnternet'e bağımlılık düzeyleri nedir?

2- Ortaokul 5. ve 6. sınıf ğrencilerinin facebook kullanma durumları nedir?

3- Ortaokul 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin İnternet bağımlılık ölçeğinden aldıkları puanlar

3.1. cinsiyet,

3.2. İnternet'e erişim durumu,

3.3. Facebook kullanım durumu,

3.4. Facebook kullanım sıklığı değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?

YÖNTEM

Bu çalışmada betimsel (tarama) yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada 2013 yılı Ekim-Kasım aylarında araştırmacıların seçtiği farklı illerde (Ankara, Eskişehir, Diyarbakır, Van ve Trabzon) ve okullarda öğrenim gören 351 öğrenci ile yüz yüze ve çevrim-içi ortamlarda uygulama yapılmıştır. Çalışma grubu, araştırmacının erişebildiği illerdeki okullardan seçilmiştir. Çalışmada kullanılan tarama modelleri, araştırmaya konu olan (var olan) bir durumu araştırma değiştirme ve etkileme çabasına girmeden var olduğu şekliyle ele alır. Bu modeller, var olan durumu kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya ve betimlemeye çalışan araştırma yaklaşımlarıdır (Büyüköztürk, 2009; Fraenkel & Wallen, 2006).

Çalışma Grubu ve Özellikleri

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2013-2014 öğretim yılında MEB'e bağlı okulların 5. ve 6. sınıflarında okuyan toplam 351 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Bu çalışma grubundaki öğrenciler araştırmacıların erişim olanağı bulduğu okullardan seçilmiştir. Çalışma grubuna ait demografik verilerin dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1'deki verilere göre katılımcıların cinsiyete göre dağılımı kadın ve erkeklerde sırasıyla % 48,1 ve % 51,9'dur. Katılımcıların anne ve baba eğitim durumlarına bakıldığında okuma-yazma bilmeyenlerin oranlarının erkeklerde kadınlara oranla daha düşük olduğu görülmektedir. Orta düzeyde gelire sahip olduğunu belirten katılımcıların kardeş sayısına bakıldığında 1-2 kardeş (% 70.7) sayısı en yüksek orandadır.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Verilerin Dağılımı (N=351)

Değişkenler	Seçenekler	f	%
Cinsiyet	Kadın	169	48.1
	Erkek	182	51.9
Eğitim Durumu	5. Sınıf	161	45.9
	6. Sınıf	190	54.1
Anne Eğitim Durumu	Okuma yazma yok	7	2
	İlköğretim 1. Kademe	58	16.5
	İlköğretim 2. Kademe	113	32.2
	Ortaöğretim	125	35.6
	Lisans	37	10.6
	Lisansüstü	11	3.1
Baba Eğitim Durumu	Okuma yazma yok	4	1.1
	İlköğretim 1. Kademe	32	9.1
	İlköğretim 2. Kademe	79	22.5
	Ortaöğretim	147	41.9
	Lisans	78	22.3
	Lisansüstü	11	3.1
Kardeş Sayısı	Kardeşim Yok	26	7.4
	1-2 Kardeş	248	70.7
	3 ve daha fazla kardeş	77	21.9
Aylık Gelir	Düşük	10	2.8
	Orta	294	83.8
	Yüksek	47	13.4

Çalışmaya katılan öğrencilerin bilgisayar sahipliği ve İnternet'e erişim oranı sırasıyla % 90.6 ve % 73.5'tir. Bilgisayar sahipliği olmayanların (% 9.4) oranı İnternet erişimi bulunmayanların (% 26.5) oranına göre düşüktür. Bilgisayar ve İnternet'i kullanmıyorum diyenlerin oranları sırasıyla % 5.1 ve % 11.1'dir. Bilgisayar ve İnternet'i kullananların süresiyle ilgili oranlara göre katılımcılar bilgisayarı en yüksek oranla (% 45.6) 4-6 yıldan beri, İnternet'i (% 37.3) ise 1-3 yıldan beri kullanmaktadırlar. İnternet'i günlük ortalama kullanma sürelerine ilişkin verilere göre 1-3 saat diyenlerin oranı (% 88.3) en yüksektir. Verilere göre ayrıca katılımcılar bilgisayar ve İnternet kullanım düzeylerini orta düzey olarak tanımlamaktadırlar (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcıların Bilgisayar ve İnternet Kullanma Durumuna İlişkin Değerlerin Dağılımı

Değişkenler	Seçenekler	f	%
Bilgisayar Sahipliği	Evet	318	90.6
	Hayır	33	9.4
İnternet bağlantısı	Var	258	73.5
	Yok	93	26.5
Kaç yıldır bilgisayar kullanıyorsunuz?	Kullanmıyorum	18	5.1
	1-3 Yıl	106	30.2
	4-6 Yıl	160	45.6
	7-9 Yıl	67	19.1
Bilgisayar kullanım düzeyi	Başlangıç	52	14.8
	Orta düzey	202	57.5
	İleri düzey	97	27.6
Kaç yıldır İnternet kullanıyorsunuz?	Kullanmıyorum	39	11.1
	1-3 Yıl	131	37.3
	4-6 Yıl	130	37.0
	7-9 Yıl	51	14.5
İnternet'i günlük ortalama kullanma süreniz	1-3 Saat	310	88.3
	4-6 Saat	33	1.4
	7-9 Saat	3	9.4
	10 ve üstü saat	5	0.9
İnternet'i kullanım düzeyi	Başlangıç	50	14.2
	Orta düzey	203	57.8
	İleri düzey	98	27.9

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada dört farklı veri toplama aracı kullanılmıştır. İlk veri toplama aracı “Kişisel Bilgi Formu”dur. Diğer araçlar, “BT Okuryazarlık ve Teknoloji Kullanım Anketi”, “Facebook Kullanım Durumu Anketi” ve “İnternet Bağımlılık Ölçeği”dir.

Bu çalışmada çevrim-içi olarak uygulanan ilk veri toplama aracı katılımcılara ait demografik verileri toplamak için araştırmacılar tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu”dur. Bu form aracılığıyla katılımcıların, cinsiyet, sınıf, anne-baba eğitim durumu, aylık gelir gibi değişkenlerle ilgili bilgi toplanması amaçlanmıştır. Bu formda toplam 10 madde bulunmaktadır.

Araştırmada kullanılan ikinci veri toplama aracı, katılımcıların BT okuryazarlık düzeylerini ve teknoloji kullanım durumunu belirlemek için yine araştırmacılar tarafından geliştirilen “BT Okuryazarlık ve Teknoloji Kullanım Anketi”dir. Bu bölümde bilgisayar ve İnternet’e erişim durumu, İnternet’i kullanım süresi, İnternet kullanım sıklığı, İnternet kullanım amaçları ve BT okuryazarlık düzeyi ile ilgili 13 madde yer almıştır. Çalışmanın üçüncü veri toplama aracı, katılımcıların Facebook kullanım durumlarını belirlemek için 10 sorudan oluşan “Facebook Kullanım Durumu Anketi”dir.

Çalışmanın dördüncü veri toplama aracı ise, katılımcıların internet bağımlılık puanlarını belirlemek için Young (1998) tarafından geliştirilen ve Bayraktar (2001) tarafından Türkçeye uyarlanan, birçok çalışmada geçerlik ve güvenilirliği test edilen “İnternet Bağımlılık Ölçeği”dir. 20 maddeden oluşan ve altılı likert derecelendirilmesinin kullanıldığı bu ölçekte katılımcıların durumlarını belirlemek için “0-Hiçbir zaman, 1-Nadiren, 2-Ara sıra, 3-Çoğunlukla, 4-Çok sık, 5-Her zaman” seçenekleri sunulmuştur. Toplam 100 puan üzerinden değerlendirilen bu ölçekte belirlenen aralıklar, İnternet bağımlılık düzeyleri “hafif (20-49 puan), orta (50-79 puan) ve ağır düzey (80-100)” şeklinde etiketlenmiştir. Ancak Young (1998) çalışmalarında 0-49 puan alanları “bağımlılık göstermeyenler”, 50-79 puan arasında alanları “sınırlı bağımlı” ve 80-100 puan arasında alanları ise “hastalıklı internet kullanıcısı” şeklinde etiketlenmiştir. Yapılan çalışmalarda bu ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği ile ilgili farklı içtutarlılık katsayıları hesaplanmıştır (Bayraktar, 2001; Döner, 2011). Bu çalışma için hesaplanan Cronbach’ alpha güvenilirlik katsayısı .954’tür.

Verilerin Çözümlemesi

Veriler, tanımlanan .05 anlamlılık düzeyinde, araştırma problemlerine göre, frekans, yüzde, t testi ANOVA istatistiksel tekniklerinden yararlanılarak çözümlenmiştir. Söz konusu istatistiksel analizlerin yapılması için gerekli varsayımlar sağlanmıştır. Analizlerde SPSS 18.0 programı kullanılmıştır.

BULGULAR ve YORUMLAR

Bulgular, araştırma sorularına yanıt oluşturacak şekilde sırayla sunulmuştur.

Ortaokul 5. ve 6. Sınıf Öğrencilerinin İnternet'e Bağımlılık Düzeyleri

Bu araştırma çalışmasının ilk sorusu "Ortaokul beşinci ve altıncı sınıf öğrencilerinin İnternet'e bağımlılık düzeyleri nedir?" şeklinde belirlenmiştir. Öğrencilerin İnternet'e bağımlılık düzeylerini belirlemek için uygulanan "İnternet Bağımlılık Ölçeği"nden elde edilen puanların dağılımları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Katılımcıların İnternet Bağımlılık Ölçeğinden Aldığı Puanlara Ait Değerlerin Dağılımı

Puan aralığı	n	%	Minimu Maksimu		\bar{X}	Ss
			m	m		
Bağımlılık Göstermeyenler (0-49)	300	85.5				
Sınırlı Bağımlı (50-79)	34	9.7	0.00	100.00	26.05	23.79
Hastalıklı İnternet Kullanıcısı (80-100)	17	4.8				

Tablo 3'teki verilere göre araştırmaya katılan toplam 351 öğrencinin "İnternet Bağımlılık Ölçeği"nden aldığı en düşük puan 0, en yüksek puan ise 100'dür. Ölçekten alınan toplam puanların ortalaması 26.05, standart sapmanın 23.79 olduğu görülmektedir. "İnternet Bağımlılık Ölçeği"nden alınabilecek 0-100 arasındaki puanlar, Young'ın (1998) çalışmaları referans alınarak 0-49 puan alanları "bağımlılık göstermeyenler", 50-79 puan arasında alanları "sınırlı bağımlı" ve 80-100 puan arasında alanları ise "hastalıklı internet kullanıcısı" şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre katılımcıların % 85.5'inin (n=300) "Bağımlılık Göstermeyenler" grubunda olduğu görülmektedir. Dikkat çeken ve üzerinde durulması gereken nokta ise "Sınırlı Bağımlı" % 9.7'lik ve "hastalıklı internet kullanıcısı" % 4.8'lik bir kitlenin varlığının saptanmasıdır.

Ortaokul 5. ve 6. Sınıf Öğrencilerinin Facebook Kullanma Durumları

Araştırmanın ikinci sorusu "Ortaokul beşinci ve altıncı sınıf öğrencilerinin Facebook kullanma durumları nedir?" şeklinde belirlenmiştir. Öğrencilerin Facebook kullanım durumlarına ait dağılımlar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Öğrencilerin Facebook Kullanım Durumlarına Ait Değerlerin Dağılımı

Seçenekler	Kullanım Düzeyi	f	%
1-Facebook hesabınız var mı?	Evet	260	74.4
	Hayır	90	25.6
2- Facebook'a bağlanma sıklığınız nedir?	Kullanmıyorum	90	25.7
	Gün boyunca (sürekli)	19	5.4
	Günde birkaç kez	164	46.7
	Haftada birkaç kez	60	17.1
	Ayda birkaç kez	18	5.1
3- Facebook dışında hangi sosyal paylaşım ortamlarını kullanıyorsunuz?	Kullanmıyorum	255	72.5
	Twitter	83	23.7
	Frendfeed	5	1.5
	Diğer (instagram vb.)	8	2.3

Tablo 4'e bakıldığında katılımcıların % 74.4'ünün Facebook hesabının olduğu, anlaşılmaktadır. Facebook kullanma sıklıklarına bakıldığında katılımcıların en yüksek oranla (% 46.7) günde birkaç kez Facebook'a bağlandığı görülmektedir. Katılımcıların yaklaşık yarısının her gün Facebook kullanıyor olması ise üzerinde durulması gereken bir konudur. Verilere göre katılımcılar ayrıca Facebook dışında en çok (% 23.7) Twitter'i kullanmaktadır.

Ortaokul 5. ve 6. Sınıf Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Ölçeğinden Aldıkları Puanların "Cinsiyet, İnternet'e Erişim Durumu, Facebook Kullanımı ve Facebook Kullanım Sıklığı" Değişkenlerine Göre Farklılaşma Durumu

Araştırmanın üçüncü sorusu "Ortaokul beşinci ve altıncı sınıf öğrencilerinin İnternet bağımlılık ölçeğinden aldıkları puanlar "cinsiyet, İnternet'e erişim durumu, Facebook kullanım durumu ve Facebook kullanım sıklığı" değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?" şeklinde belirlenmiştir. Bu değişkenlerle ilgili olarak yapılan analizlerin sonuçları aşağıda sunulmaktadır.

Ortaokul 5. ve 6. Sınıf Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Ölçeğinden Aldıkları Puanların "Cinsiyet" Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu

Öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre bağımlılık ölçeğinden aldıkları puanların farklılaşıp farklılaşmadığına ait dağılımlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre İnternet Bağımlılık Düzeylerine Ait t Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Kadın	169	17.72	17.4	349	-6.710	.000
Erkek	182	33.79	26.22			

Tablo 5'teki İnternet bağımlılık ölçeğinden alınan puan dağılımlarına göre erkeklerin puan ortalamaları (33.79), kadınlarınkine (17.72) göre daha yüksektir. Bu ortalamalar "Bağımlılık Göstermeyenler" grubunda değerlendirilebilir. Cinsiyete göre İnternet bağımlılığı puanlarının karşılaştırılması sonucunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p \leq 0.05$). Bu bulgular daha önce yapılan çalışmalarda elde edilen bulgularla örtüşür niteliktedir (Bilge, 2012; Döner, 2011; Sırakaya, 2011). Kadınların İnternet bağımlılığına erkeklerden daha az eğimli olmasının nedeni olarak; kadınların çevrim-içi sosyal etkileşimlerinde erkeklere göre daha güvenilir stratejiler belirleyerek, bu stratejileri sürekli ve başarılı bir şekilde kullanıyor olmaları gösterilebilir (Chittaro & Vianello, 2013; Larsen, 2000).

Ortaokul 5. ve 6. Sınıf Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Ölçeğinden Aldıkları Puanların "İnternet'e Erişim Durumu" Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu

Öğrencilerin İnternet'e erişim durumu değişkenine göre bağımlılık ölçeğinden aldıkları puanların farklılaşp farklılaşmadığına ait dağılımlar Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Öğrencilerin İnternet'e Erişim Durumuna Göre İnternet Bağımlılık Düzeylerine Ait t Testi Sonuçları

İnternet'e Erişim	n	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Evet	258	26.47	23.77	349	.552	.581
Hayır	93	24.88	23.95			

Tablo 6'ya göre İnternet'e erişimi olan öğrencilerin İnternet bağımlılık ölçeğinden aldığı puan ortalamaları 26.47, İnternet'e erişimi olmayanlarınki ise 24.88'dir. İnternet'e erişimi olanların İnternet bağımlılığı ortalamaları İnternet erişimi olmayanlara göre daha yüksektir ve bu ortalamalar "bağımlılık göstermeyenler" grubunda değerlendirilebilir. Yapılan analizlerde İnternet erişimi ile İnternet bağımlı-

lılığı puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($p>0,05$) anlaşılmaktadır. İnternet bağımlılığıyla ilişkili değişkenlerin tespit edilmesi ile ilgili araştırmalarda İnternet'e erişim durumunun yanı sıra "İnternet'te harcanan zaman" üzerinde durulmaktadır (Chou, Condrón & Belland, 2005).

Ortaokul 5. ve 6. Sınıf Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Ölçeğinden Aldıkları Puanların "Facebook Kullanımı" Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu

Öğrencilerin Facebook kullanım durumu değişkenine göre bağımlılık ölçeğinden aldıkları puanların farklılaşıp farklılaşmadığına ait dağılımlar Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Öğrencilerin Facebook Kullanım Durumuna Göre İnternet Bağımlılık Düzeylerine Ait t Testi Sonuçları

Facebook Kullanım	n	\bar{X}	Ss	sd	t	p
Evet	261	29.2	24.39	349	4.326	.000
Hayır	90	16.9	19.38			

Tablo 7'deki verilere göre Facebook hesabı olan öğrencilerin İnternet bağımlılık ölçeğinden aldığı puanların ortalaması 29.2, Facebook hesabı olmayanların ortalaması ise 16.9'dur. Facebook hesabı olanların İnternet bağımlılığı ortalamaları Facebook hesabı olmayanlarınkine göre daha yüksektir. Bu ortalamalar "bağımlılık göstermeyenler" grubunda değerlendirilebilir. Yapılan analizlerde Facebook kullanımı ile İnternet bağımlılığı puanları arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı ($p\leq 0,05$) görülmektedir. Bu bulgudan hareketle İnternet bağımlılığına neden olan değişkenler arasında sosyal medya kullanımı sayılabilir (Chittaro & Vianello, 2013; Leung & Lee, 2012). Bu durumda sosyal medyanın bu olumsuz etkisini en aza indirebilecek çözümler üzerinde durulması gerektiği ileri sürülebilir (Griffiths & Binder, 2013).

Ortaokul 5. ve 6. Sınıf Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Ölçeğinden Aldıkları Puanların "Facebook Kullanım Sıklığı" Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu

Öğrencilerin Facebook kullanım sıklığı değişkenine göre bağımlılık ölçeğinden aldıkları puanların farklılaşıp farklılaşmadığına ait dağılımlar Tablo 8 ve Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 8. Öğrencilerin Facebook Kullanım Sıklığına Göre İnternet Bağımlılık Düzeylerine Ait Değerlerin Dağılımı

Facebook Kullanım Sıklığı	n	\bar{X}	Ss
1- Kullanmıyorum	90	17.16	20.62
2- Gün boyunca (sürekli)	19	52.26	20.94
3- Günde birkaç kez	164	29.13	24.16
4- Haftada birkaç kez	60	21.90	19.78
5- Ayda birkaç kez	18	28.67	25.79

Tablo 8'deki verilere göre katılımcı öğrencilerden gün boyunca (sürekli) Facebook kullananların İnternet bağımlılığı puan ortalaması 52.26 ile en yüksek orandadır. En düşük İnternet bağımlılığı puan ortalamasına (17.16) sahip olan grup ise Facebook kullanmıyorum seçeneğini seçen öğrencilerdir.

Tek yönlü varyans analizi yapılmadan önce bu analize ilişkin varsayımlar incelenmiştir. Yapılan analizlerle verilerin normal dağılım gösterdiği ve varyansların eşit olduğu bulunmuştur. Varyansların eşitliğiyle ilgili bulgular ve tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 9'da sunulmuştur.

Yapılan analizler sonucunda öğrencilerin Facebook kullanma sıklığı ile İnternet bağımlılığı puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($F=11.295$, $p \leq 0.05$). Bu bulgu İnternet bağımlılığı üzerinde etkili olan değişkenlerin araştırıldığı bazı araştırmalarda İnternet bağımlılığı ile Facebook gibi sosyal paylaşım sitelerinin kullanımının bağlantılı olduğu yönündeki bulgularla paralellik göstermektedir (Huang, 2006; Kittinger, Correia & Irons, 2012; Kuss, Griffiths & Binder, 2013; Leung & Lee, 2012). Buradan yola çıkarak öğrencilerde İnternet bağımlılığı problemlerinin görülmesinde Facebook gibi sosyal paylaşım sitelerinin yoğun ve kontrolsüz kullanımının önemli bir rolü olduğu söylenebilir.

Tablo 9. Öğrencilerin Facebook Kullanım Sıklığına Göre İnternet Bağımlılık Düzeylerine Ait Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Levene testi		Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Kareler Ort.	sd	F	p	Anlamlı Fark (Scheffe)	
Levene İstatistiği	P							1*2-3	4*2
1.959	.100	Gruplar arası	22885.8	5721.47	4	11.295	.000	1*2-3	4*2
		Grup İçi	175273.2	506.57	346			2*1-3-4-5	5*2
		Toplam	198159.0		350			3*1-2	

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Sonuçlar

Araştırma bulgularından hareketle ulaşılan ilk sonuç İnternet bağımlılık ölçeğinden alınan puanlara göre öğrencilerin “Bağımlılık Göstermeyenler” grubunda olduklarıdır. Yine bu ölçekten alınan puanlardan hareketle sunulabilecek diğer sonuç, erkekler öğrencilerin İnternet bağımlılık puanlarının, kadınlarınkine göre daha yüksek olduğudur. Öte yandan İnternet’e erişimi olanların İnternet bağımlılığı puan ortalamaları İnternet erişimi olmayanlarınkine göre daha yüksektir. Facebook kullanımı ile İnternet bağımlılığı puanlarındaki farklılaşmalarına bakıldığında ise; Facebook hesabı olanların İnternet bağımlılığı ortalamalarının Facebook hesabı olmayanlarınkine göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca Facebook’u gün boyunca (sürekli) kullanan öğrencilerde İnternet bağımlılığı puanları ortalamalarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu, Facebook kullanmayanlarda ise en düşük olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Katılımcıların önemli bir kısmının Facebook hesabı bulunmaktadır. Ayrıca katılımcılar Facebook’u aktif şekilde (günde birkaç kez) kullanmaktadırlar. Öte yandan katılımcıların Facebook dışında en çok tercih ettikleri sosyal medya Twitter’dir.

Yapılan analizlere göre, İnternet bağımlılık ölçeğinden alınan puanlar ile cinsiyet, Facebook kullanım durumu ve Facebook kullanma sıklığı arasında anlamlı farklılık bulunmakta; İnternet bağımlılık ölçeğinden alınan puanlar ile İnternet’e erişimi durumu arasında ise anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

Öneriler

İnternet bağımlılığı puanlarına bakıldığında erkeklerin kadınlara göre İnternet bağımlılığına daha eğilimli olduğu görülmektedir. Özellikle erkek öğrencilerin bu şekilde bir eğilim göstermesinde erkek öğrencilerce çok rağbet edilen çevrim-içi

oyunların etkili olup olmadığının veya etki büyüklüğünün araştırılması önerilebilir.

Çalışmayla ilgili verilerden Facebook kullanımı sıklığının artmasıyla İnternet bağımlılığı puanlarının yükseldiği görülmektedir. Ebeveynler Facebook gibi sosyal medya araçlarının kullanımı konusunda çocuklara destek olmalarının sağlanması amacıyla bilgilendirilebilir. Bu bağlamda ayrıca aşırı Facebook vb. medyaların kullanılmasıyla karşılaşılabilecek sorunlar konusunda ailelerde, öğretmenlerde ve ilgili diğer paydaşlarda farkındalık yaratmak için bilinçlendirme çalışmaları kapsamında kamu spotları hazırlanarak daha geniş kitlelere ulaşılabilir.

İnternet bağımlılık puanına göre yapılan gruplamada katılımcıların bir kısmının “Sınırlı Bağımlı” ve “Hastalıklı İnternet Kullanıcısı” olduğu saptanmıştır. Bu bulgudan hareketle İnternet bağımlılık ölçeklerinin daha geniş kapsamlı uygulanmasıyla bağımlılık düzeyi yüksek olan öğrenciler tespit edilebilir. Bu soruna çözüm olarak da rehberlik servisleriyle işbirliği yapılması önerilebilir.

Son Not:

Doç. Dr. Süleyman Sadi SEFEROĞLU, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi, Beytepe, Ankara.

Hatice YILDIZ, Bilim Uzmanı, Gazi, Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi, Teknikokullar, Ankara.

KAYNAKÇA

- ANDREASSEN, C. S., TORSHEIM, T., BRUNBORG, G. S., PALLESEN, S. (2012). Development of a facebook addiction scale 1, 2. *Psychological reports*, 110(2), 501-517.
- BAYRAKTAR, F. (2001). *İnternet kullanımının ergen gelişimindeki rolü*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BİLGE, F. (2012). Bir grup ilköğretim öğrencisinde bilgisayara yönelik bağımlılık eğilimi değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 96-105.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2009). *Veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- BYUN, S., RUFFINI, C., MILLS, J. E., DOUGLAS, A. C., NIANG, M., STEPCHENKOVA, S., LEE, S. K., LOUFTI, J., LEE, J. K., ATALLAH, M., BLANTON, M. (2009). Internet addiction: Metasynthesis of 1996-2006 quantitative research. *Cyberpsychology & Behavior*, 12(2), 203-207.
- CHITTARO L., VIANELLO, A. (2013). Time perspective as a predictor of problematic Internet use: A study of Facebook users. *Personality and Individual Differences*, 55(8), 989-993.
- CHOU, C., CONDRON, L., BELLAND, J. C. (2005). A review of the research on Internet addiction. *Educational Psychology Review*, 17(4). 363-388.
- ÇELEN, F. K., ÇELİK, A., SEFEROĞLU, S. S. (2011). *Çocukların İnternet kullanımları ve onları bekleyen çevrim-içi riskler*. XIII. Akademik Bilişim Konferansı (AB11), 2-4 Şubat 2011. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- DAVIS, R., A., FLETT, G., L., BESER, A. (2002). Validation of a new scale for measuring problematic internet use: Implications for pre-employment screening. *CyberPsychology & Behavior*, 5, 331-346.
- DÖNER, C. (2011). *İlköğretim öğrencilerinde internet bağımlılığının farklı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- FRAENKEL, J., R., WALLEN, N. E. (2006). *How to design and evaluate research in education*. (6th Edition). New York: McGraw-Hill Book Company.
- GRIFFITHS, M. (1999). Internet addiction: Fact or fiction? *The Psychologist*, 12(5), 246-250.
- HUANG, Y. R. (2006). Identity and intimacy crises and their relationship to Internet dependence among college students. *CyberPsychology & Behavior*, 9(5), 571-576.
- International Telecommunication Union (ITU). (2013). *The world in 2013- ICT facts and figures..* [Çevrim-içi: <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/facts/ICTFactsFigures2013.pdf>], Erişim tarihi: 11.10.2013.
- Internet World Stats (2012). *Facebook users in the world*. [Çevrim-içi: <http://www.internetworldstats.com/facebook.htm>], Erişim tarihi: 12.10.2013.
- KARAMAN, K. M., KURTOĞLU, M. (2009). *Öğretmen adaylarının internet bağımlılığı hakkındaki görüşleri*. XI. Akademik Bilişim Konferansı (AB09), 11-13 Şubat 2009. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi.
- KITTINGER, R., CORREIA, C. J., IRONS, J. G. (2012). Relationship between facebook use and problematic Internet use among college students. *Cyberpsychology, Behavior & Social Networking*, 15(6), 324-327.

- KUSS, D. J., GRIFFITHS, M. D. (2011). Online social networking and addiction – A review of the psychological literature. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 8(9), 3528–3552.
- KUSS, D. J., GRIFFITHS, M. D., BINDER, J. F. (2013). Internet addiction in students: Prevalence and risk factors. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 959-966.
- LARSEN, R. J. (2000). Toward a science of mood regulation. *Psychological Inquiry*, 11(3), 129-141.
- LEUNG, L., LEE, P. S. N. (2012). The influences of information literacy, internet addiction and parenting styles on internet risks. *New Media & Society*, 14(1), 117–136.
- SIRAKAYA, M. (2011). *Öğretmen adaylarının problemlı internet kullanımı ve internet öz-yeterlik düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara: Fen Bilimleri Enstitüsü.
- THATCHER A.,GOOLAM S. (2005). Development and psychometric properties of the Problematic Internet use Questionnaire. *South African Journal of Psychology*; 35, 793-809.
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2012). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) sonuçları, 2012*. [Çevrim-içi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13425>], Erişim tarihi: 12.10.2013.
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2013). *Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanımı araştırması (06-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Medya, 2013)*. [Çevrim-içi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15866>], Erişim tarihi: 10.10.2013.
- YILMAZ, M. B. (2010). İlköğretim 6. ve 7.sınıf öğrencilerinin bilgisayara yönelik bağımlılık gösterme eğilimlerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim Teknolojileri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 617-622.
- YOUNG, K. S. (1998). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *Cyberpsychology & Behavior*, 1(3), 237-244.
- YOUNG, K., SULER, J. (1996). *Intervention for pathological and deviant behavior within an online community*. [Çevrim-içi: <http://netaddiction.fusionxhost.com/articles/interventions.pdf>], Erişim tarihi: 12.10.2013.